

Nr 8.

Ankom till riksdagens kansli den 9 mars 1928 kl. 2 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckt motion om viss utsträckning av den proportionella valmetoden vid val inom landsting samt stads- och kommunalfullmäktige m. m.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 55, har herr *Stendahl* hemställt, »att riksdagen för sin del ville besluta sådan utsträckning av användandet av den proportionella valmetoden vid val inom landsting, stads- och kommunalfullmäktige, att desamma måtte förrättas proportionellt, därest sådant äskas av minst så många väljande som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1, samt att i samband därmed den successiva förnyelsen av nämnder, styrelser och delegationer inom kommunalrepresentationerna måtte upphöra, och att utskottet ville formulera de stadganden, som bifall till dessa förslag föranleda.»

Till stöd för sin hemställan har herr *Stendahl* anfört följande:

»Under nr 41 i första kammaren väckte undertecknad år 1920 en motion om viss utsträckning av den proportionella valmetoden vid val inom landsting samt stads- och kommunalfullmäktige, så lydande:

»I överensstämmelse med en riksdagens skrivelse av år 1911 hade Kungl. Maj:t i prop. 185 till 1913 års riksdag inryckt den bestämmelsen, att i stadsfullmäktige och landsting val till beredande och utredande delegationer samt drätselkammare och landstings förvaltningsutskott skulle ske proportionellt, därest icke full enighet rådde. Av herrar G. Magnusson och J. Berglund och Hage m. fl. samt av herr *Säfstrand* hade i motion yrkats, att bestämmelsen skulle utsträckas att gälla samtliga val inom representationerna, och i anslutning härtill hade herrar *Wavrinsky*, *Larsson* i *Västerås*, *Waldén*, *Bogren*, *Wallin* och *Säfstrand* i en till konstitutionsutskottets betänkande nr 25 fogad reservation hemställt, att bestämmelsen om proportionellt val skulle gälla i alla de fall inom representationerna, 'där två eller flera personer skola väljas — — — därest sådant äskas av minst så många väljare, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1.'

Konstitutionsutskottet yttrade om detta krav sid. 62, 'att skäl kunna anföras för en vidsträcktare användning av den proportionella valmetoden, men har utskottet dock, med hänvisning till riksdagens ståndpunkt år 1911, stannat vid att tillstyrka den proportionella metodens införande endast för de av Kungl. Maj:t föreslagna fall.'

När frågan emellertid återupptogs vid 1918 års riksdag i motion av herr Leander II:44 om riksdagsskrivelse till Kungl. Maj:t, med begäran om utredning och förslag i här nämnda avseende, tillstyrktes motionen av konstitutionsutskottet.

Skrivelseförslaget biträdades av andra kammaren, men avslogs av första kammaren, varigenom saken för den gången förföll.

I sitt tillstyrkande utlåtande säger utskottet bl. a. sid. 3: 'Det torde för övrigt enligt utskottets mening icke kunna bestridas, att olika meningsriktningar inom de kommunala representationerna bliva företrädda även i andra styrelser och delegationer än dem, vars uppgifter huvudsakligast bestå uti att förberedande behandla inkomna ärenden. Vid sådant förhållande har det syntts utskottet riktigt, att — på sätt redan i en vid konstitutionsutskottets utlåtande 1913 fogad reservation påyrkades — det proportionella valsättet bliver tillämpligt vid alla inom kommunala representationer förekommande val av styrelser, revisorer och nämnder. De betänkligheter, som möjligen skulle kunna göras gällande mot denna utsträckning ur synpunkten av det ökade besvär, som därav skulle föranledas, kunna icke tillmätas nämnvärd betydelse. De ifrågasatta stadgandena, som givetvis böra erhålla den formen, att den proportionella metodens tillämpning bliver fakultativ enligt de principer, som gälla för de val inom kommunala representationer, för vilka den redan är föreskriven, komma nämligen, enligt vad redan nu vunnit erfarenhet bestyrker, att bliva av betydelse, även om de ej direkt tillämpas utan allenast framtvinga frivilliga överenskommelser i den riktning, som med dem avses.'

Utskottet påpekar dock de svårigheter som finnas att utan vidare tillämpa det proportionella valsättet på sådant val, där personliga suppleanter skolas utses eller där de valda skola besitta vissa särskilda kvalifikationer.

Svårigheten i första fallet avlägsnas enkelt, om den bestämmelsen införes, att vid dylika val ordinarie representanter och suppleanter utses samtidigt. Svårigheterna i det senare fallet torde även lätt kunna övervinnas, om det bestämdes, att samtliga val, där särskilda kvalifikationer föreskrivas för de valda, skola underställas Konungens befallningshavande för fastställelse.

Då behovet av en förändring i nu nämnd riktning är uppenbart, får jag vördsamt anhålla,

att riksdagen för sin del ville besluta sådan utsträckning av användandet av den proportionella valmetoden inom landsting, stads- och kommunalfullmäktige, att desamma måtte förrättas proportionellt, därest sådant äskas av minst så många väljande som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1, och att utskottet behagade formulera de stadganden, som bifall till detta förslag föranleda.»

Med anledning av motionen avgav konstitutionsutskottet följande yttrande:

»Vid 1918 års urtima riksdag beslutades en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning av frågan, i vilken utsträckning det måtte

kunna föreskrivas, att på landsting, stads- och kommunalfullmäktige ankommande val, utöver vad därom redan är stadgat, skulle ske proportionellt, därest sådant av visst antal väljande äskades, ävensom för riksdagen framlägga de förslag, som av utredningen måtte kunna föranledas. Då den i föreliggande motion berörda frågan alltså hänskjutits till Kungl. Maj:t för utredning och denna utredning, enligt vad utskottet har sig bekant, pågår, får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Den utredning, som uppgavs pågå 1920, synes emellertid ha avstannat, och det begärda framläggandet av förslag från Kungl. Maj:ts sida i saken har uteblivit. Visserligen ha i den nyligen beslutade polisenämndsreformeringen och de något äldre författningarna om val av kyrko- och skolråd införts bestämmelser om fakultativa proportionella val.

Då skälen för ett bifall till denna min motion blott växt under de gångna åren och särskilt under det sista året, får jag upprepa densamma. Först genom ett bifall till det av mig framförda kravet vinnes trygghet mot majoritetsförtryck, och ernås därigenom en viss avspänning i de kommunala representantförsamlingarna.

För att vinna största möjliga proportionella rättvisa fordras emellertid, att även vid styrelser, nämnder och delegationer den successiva förnyelsen bortfaller. Den kontinuitet, som den successiva förnyelsen är avsedd att trygga, vinnes minst lika säkert genom själva det proportionella valet. Samtidigt med ovannämnda motion väckte undertecknad också en motion med begäran om, att den successiva förnyelsen av stads-, kommunal- och municipalfullmäktige skulle upphöra, och bifölls detta mitt yrkande.

Samma skäl, som i detta avseende gälla valen till kommunalrepresentationerna, gälla även valen inom samma korporationer.

Behov torde i vissa fall föreligga, att det proportionella valsättets användning utsträcktes även till val inom nämnder och styrelser och delegationer, men torde proportionella val till desamma medföra en allmänare uppfattning om och känsla för, att den proportionella rättvisan icke bör kränkas.

Skulle dessa reformkrav icke nu omedelbart kunna genomföras i samtliga kommunalrepresentationer, hemställas, att så åtminstone sker i kommunalförfattningarna för Stockholm.»

Sedan år 1909 proportionellt valsätt införts vid val *till* landsting och stadsfullmäktige har vid upprepade tillfällen framförts krav på utsträckning av detta valsätts tillämpning även vid val *inom* dessa korporationer. År 1911 avlät riksdagen på konstitutionsutskottets hemställan med anledning av fyra särskilda i ämnet väckta motioner skrivelse till Kungl. Maj:t med

begäran, att Kungl. Maj:t måtte, efter verkställd utredning, framlägga förslag till införande av proportionellt valsätt vid val av sådana hos stadsfullmäktige och landsting förekommande utskott, nämnder m. m., vilkas egentliga uppgift vore att förbereda de hos nämnda korporationer förekommande ärenden. I sitt utlåtande anförde utskottet därvid, att de utskott och styrelser, vilka icke hade att förbereda ärendens behandling, i allt väsentligt blott hade till uppgift att verkställa de kommunala myndigheternas beslut samt att det därför icke vore nödigt att i dessa utskott och styrelser bereda olika åsikter den möjlighet att komma till uttryck, som det proportionella valsättet avsåge att tillgodose.

I anledning av ovannämnda skrivelse framlade Kungl. Maj:t i proposition till 1913 års riksdag förslag om utvidgning av det proportionella valsättets tillämplighetsområde i enlighet med i riksdagsskrivelsen angivna grunder, varjämte Kungl. Maj:t föreslog att val av landstingens förvaltningsutskott ävensom val till kommunalfullmäktige skulle ske proportionellt. Konstitutionsutskottet framhöll vid behandling av propositionen och i samband med densamma väckta motioner, vilka avsågo införande av proportionellt valsätt vid val till *alla* inom stadsfullmäktige och landsting förekommande styrelser och nämnder m. m., att gränsen mellan förberedande delegationer och andra understundom kunde bliva svår att uppdraga och att skäl kunde anföras för en vidsträcktare användning av den proportionella valmetoden. Utskottet stannade dock, med hänvisning till riksdagens ständpunkt år 1911, vid att tillstyrka den proportionella metodens införande endast för de av Kungl. Maj:t föreslagna fall. Utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

Frågan har härefter behandlats vid 1918 års lagtima riksdag. Vid denna riksdag framfördes ånyo förslag därom, att proportionellt valsätt borde förekomma vid alla val inom landsting, stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige (proportionellt valsätt vid val till sistnämnda slags korporation hade införts år 1913). Konstitutionsutskottet föreslog skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i frågan, men skrivelseförslaget förföll på grund av kamrarnas skiljaktiga beslut.

Vid urtima riksdagen år 1918, då bestämmelser om proportionellt valsätt vid val till kommunalnämnd, kyrkoråd, skolråd m. m. antogs, hemställde tredje särskilda utskottet i anledning av motioner om än ytterligare utvidgning av den proportionella valmetodens tillämpning i enlighet med vad som föreslagits vid samma års lagtima riksdag, att riksdagen även ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, i vilken utsträckning den proportionella valmetoden kunde komma till användning, utöver vad som redan vore stadgat, vid på landsting, stads- och kommunalfullmäktige ankommande val, ävensom för riksdagen framlägga de förslag, som av utredningen kunde föranledas. Riksdagen biföll utskottets skrivelseförslag.

Vid 1920 års riksdag väcktes motion med enahanda syfte som i nu förevarande motion. I sitt utlåtande över motionen avstyrkte konstitutions-

utskottet densamma under hänvisning till att utredning i ämnet påginge, vilken hemställan av riksdagen bifölls.

Den åsyftade utredningen var anförtrodd åt de i maj 1919 tillkallade kommunalförfattningssakkunniga. Dessa avslutade emellertid 1924 sitt uppdrag utan att hava behandlat ifrågavarande spörsmål, som enligt de sakkunnigas mening borde företagas till behandling i samband med utarbetandet av en kommunal vallag. Den 20 juni 1924 uppdrog Kungl. Maj:t åt landshövdingen Hj. L. Hammarskjöld att biträda med verkställandet av en allmän, i huvudsak formell revision av gällande förordningar om kommunalstyrelse på landet och i stad. Landshövdingen Hammarskjöld har numera avgivit förslag till sådan revision och därvid även behandlat föreliggande fråga. Enligt förslaget skulle emellertid icke någon annan utvidgning av det proportionella valsättets tillämpning företagas än att detsamma skulle tillämpas jämväl vid val å kommunalstämma, i kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige av revisorer och revisorssuppleanter, i fråga om vilka befattningar framhålles, att kravet på minoritetens representerande syns vara särskilt välgrundat.

Den i riksdagens ovannämnda skrivelse av år 1918 begärda utredningen har sålunda icke blivit verkställd i hela den omfattning, som med skrivelsen avsetts.

Utskottet vidhåller sin vid 1918 års lagtima riksdag uttalade och av urtima riksdagen samma år omfattade åsikt om lämpligheten av att proportionellt valsätt tillämpas inom de kommunala representationerna utom vid val till förberedande delegationer jämväl vid val till nämnder m. m., som hava förvaltande och verkställande uppgift. Visserligen torde kunna sägas, att vid dylika val, fastän proportionellt valsätt för dem icke är i lag föreskrivet, i regel en proportionell fördelning av mandatens äger rum mellan olika meningsgrupper. Men det oaktat, och då exempel i motsatt riktning ej torde saknas, finner konstitutionsutskottet det vara önskvärt, att principen fastställs i lag. Ett sådant stadgande bör givetvis liksom de motsvarande nu gällande givas fakultativ karaktär. Utskottet vill icke förneka — vilket även framhölls år 1918 — att svårigheter kunna yppa sig därigenom att i gällande författningar i vissa fall givas bestämmelser om särskild kvalifikation hos ledamöter i de nämnder, varom här är fråga, men, oavsett att dessa bestämmelser i en del fall måhända saklöst skulle kunna falla bort, förmenar konstitutionsutskottet, att utväg för svårigheternas övervinnande bör kunna finnas. Givetvis bör jämväl frågan om den successiva förnyelsen av dessa nämnder härvid tagas under omprövning. Med hänsyn till att utredning i dessa frågor synes erforderlig, har utskottet emellertid icke nu ansett sig böra i enlighet med motionärens hemställan förelägga riksdagen förslag till lagändringar.

Utskottet anser, att utredningen lämpligen bör anordnas sålunda, att förslag i ämnet kan framläggas i samband med det väntade förslaget till

allmän revision av kommunalförfattningarna, som torde få förväntas inom nära liggande tid.

I anledning av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte an- hålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda i vilken ut- sträckning den proportionella valmetoden kunde komma till användning, utöver vad som redan är stadgat, vid på landsting, stads- och kommunalfullmäktige ankom- mande val, ävensom för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Stockholm den 9 mars 1928.

På konstitutionsutskottets vägnar:

K. VON GEIJER.

Närvarande: Herrar von Geijer, David Bergström, G. W. Hansson, Stendahl, Larsén, Ljunglund, Per Andersson, Åkerberg, Alkman*, Sävström, Magnusson i Tum- hult, Borg, Bäckström, Andersson i Igelboda, Björkman, Fast, Forssell, Svensson i Grönvik och Brännberg.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.